

รูปแบบการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว
เชิงสร้างสรรค์บนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน
กรณีศึกษาอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน *

A Community Capital Capacity Development Model for
Creative Tourism Based on Public Participation: A Case
Study of Mae La Noi District, Mae Hong Son Province

รภัสสรณ์ คงธนจารูนันต์¹, วินิจ ผาเจริญ², และ สุพจน์ คำมะนิด³

Raphassorn Kongtanajaruanun¹, Winit Pharcharuen², and Supot Kammanid³

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้¹

วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้²

วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่³

Faculty of Economics, Maejo University¹

School of Administrative Studies, Maejo University²

Mae Hong Son College, Chiang Mai Rajabhat University³

Corresponding Author, E-mail: phassy77@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์องค์ประกอบและศักยภาพของทุนชุมชนในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และ 2) พัฒนารูปแบบการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน การวิจัยเป็นแบบผสมผสานโดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากร ได้แก่ ประชาชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ จำนวน 395 คน

* ได้รับบทความ: 6 พฤษภาคม 2569; แก้ไขบทความ: 9 กรกฎาคม 2569; ตอรับตีพิมพ์: 13 กรกฎาคม 2569

Received: May 6, 2029; Revised: July 9, 2026; Accepted: July 13, 2026

ได้จากการสุ่มแบบบังเอิญ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ จำนวน 20 คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการสังเคราะห์เชิงประเด็น

ผลการวิจัยพบว่า 1) ศักยภาพทุนชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยทุนวัฒนธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือทุนธรรมชาติ ทุนสังคม ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ และทุนการเงิน ตามลำดับ สะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่มีฐานอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถพัฒนาเป็นฐานของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างเหมาะสม และ 2) รูปแบบการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ เครือข่ายความร่วมมือ การพัฒนาบนฐานอัตลักษณ์และทุนวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชนแบบบูรณาการ การพัฒนาทุนมนุษย์และนวัตกรรม และการบริหารจัดการเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน องค์ความรู้จากการวิจัยชี้ว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนต้องบูรณาการทุนชุมชนทั้ง 6 มิติ โดยมีการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกลไกหลัก เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ รักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่น และส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทาง BCG

คำสำคัญ: ทุนชุมชน; การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์; การมีส่วนร่วมของประชาชน

Abstract

This research aimed to 1) analyze the components and potential of community capital in Mae La Noi District, Mae Hong Son Province, and 2) develop a community capital capacity development model for creative tourism based on public participation. This study employed a mixed-methods approach, integrating quantitative and qualitative research. The population consisted of local residents, community enterprises, and relevant networks in Mae La Noi District. The quantitative sample included 395 respondents selected through accidental sampling, while 20 key informants were selected purposively for the qualitative component. The research instruments were a questionnaire, in-depth interview

forms, and focus group discussion guidelines. Quantitative data were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation, whereas qualitative data were analyzed through content analysis and thematic synthesis.

The findings revealed that 1) the overall potential of community capital was at a high level. Cultural capital had the highest mean score, followed by natural capital, social capital, human capital, physical capital, and financial capital, respectively. This indicates that the area possesses strong cultural identity and natural resources that can serve as a foundation for creative tourism development. 2) The proposed community capital capacity development model consisted of five key components: collaborative networks, identity- and cultural capital-based development, integrated public participation, human capital and innovation development, and sustainable area-based management. The body of knowledge derived from this study indicates that sustainable creative tourism requires the systematic integration of all six dimensions of community capital, with public participation as the core mechanism. This approach can generate economic value, preserve local identity, and strengthen the grassroots economy in accordance with the BCG development model.

Keywords: community capital; creative tourism; public participation

1. บทนำ

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เป็นแนวทางสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในบริบทสังคมร่วมสมัย เนื่องจากการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์ร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน ผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม และอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น มากกว่าการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมทรัพยากรหรือสถานที่เพียงอย่างเดียว การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นกลไกที่ช่วยเปลี่ยน ทุนชุมชนให้กลายเป็นคุณค่าและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรม ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการ

พัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน (Suriyankietkaew, Krittayaruangroj, Thinthan, & Lumlongrut, 2025; วันชัย ธรรมสังการ, อัครลักษณ์ ราชพลสิทธิ์, ปรีดี โชติช่วง, อังคณา ธรรมสังการ, และ สมฤดี สงวนแก้ว, 2565) ขณะเดียวกัน แนวทางดังกล่าวยังสอดคล้องกับโมเดลเศรษฐกิจ BCG หรือ Bio-Circular-Green Economy ที่ให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรชีวภาพและ วัฒนธรรมอย่างรู้คุณค่า การหมุนเวียนทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และการพัฒนาที่คำนึงถึง ความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570), 2565; เกษศิณี รัตนพันธ์ และ ปิยะพงษ์ อิงไธสง, 2566)

ในมิติของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อัตลักษณ์ชุมชน ถือเป็นองค์ประกอบ สำคัญที่ช่วยสร้างความแตกต่างและเพิ่มคุณค่าของพื้นที่ เนื่องจากอัตลักษณ์สะท้อน ความสัมพันธ์ระหว่างคน ชุมชน วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และทรัพยากรท้องถิ่นที่สั่งสมมาอย่าง ต่อเนื่อง การนำอัตลักษณ์ท้องถิ่นมาต่อยอดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ชุมชน เส้นทาง เรียนรู้ และประสบการณ์เชิงวัฒนธรรม จึงสามารถสร้างคุณค่าใหม่ให้แก่ชุมชนได้อย่างเป็น รูปธรรม (พงษ์ทอง เฮอร์อฟท์, อธิกัญญา มาลี, และ จิตาพัชญ์ ไยเทศ, 2568) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกลไกหลัก เพื่อให้ชุมชนเป็น เจ้าของกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่การค้นหาและประเมินทุนชุมชน การวางแผน การตัดสินใจ การออกแบบกิจกรรม การบริหารจัดการทรัพยากร และการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม (มยุรี ครองยุติ, กานดา ผรณเกียรติ, และ เบญญา ศิริงามสอาด, 2568) การมีส่วนร่วมดังกล่าวจึง มิใช่เพียงกระบวนการสนับสนุนการพัฒนาเท่านั้น แต่ยังเป็นเงื่อนไขสำคัญในการรักษาอัตลักษณ์ ท้องถิ่นและสร้างความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงต่อการพัฒนาการ ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากมีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ภูเขาสูง มีทรัพยากรธรรมชาติที่ อุดมสมบูรณ์ มีภูมิทัศน์นาขั้นบันได ป่าไม้ แหล่งน้ำ และระบบนิเวศที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของ ประชาชน อีกทั้งยังมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอญอและละว้า ซึ่งยังคงรักษาวิถีชีวิต ภูมิปัญญา ความเชื่อ และวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้อย่างเข้มแข็ง นอกจากนี้ พื้นที่ยังมีทุนวัฒนธรรมและทุนเศรษฐกิจชุมชนที่โดดเด่น เช่น การทอผ้าขนแกะบ้านห้วยห้อม กาแฟอาราบิก้าห้วยห้อม เกษตรอินทรีย์ ผลิตภัณฑ์แปรรูป และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่สามารถ พัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างหลากหลาย ทุนเหล่านี้สะท้อนความ เชื่อมโยงระหว่างแนวคิด BCG กับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กล่าวคือ เป็นการใช

ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างรู้คุณค่า การเพิ่มมูลค่าจากฐานทรัพยากรเดิม การสร้างรายได้ภายในชุมชน และการรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและอัตลักษณ์ท้องถิ่น (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570), 2565) อย่างไรก็ตาม แม้อำเภอแม่ลาน้อยจะมีทุนชุมชนที่หลากหลายและมีอัตลักษณ์โดดเด่น แต่ยังคงเผชิญข้อจำกัดหลายประการ เช่น โครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวที่ยังไม่ครอบคลุม การเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมของชุมชนยังมีข้อจำกัด การบริหารจัดการกลุ่มและเครือข่ายยังไม่เป็นระบบ การประชาสัมพันธ์และการตลาดยังไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายได้อย่างเต็มศักยภาพ รวมถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในบางขั้นตอนยังไม่เข้มแข็ง โดยเฉพาะในกระบวนการวางแผน การตัดสินใจ และการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่สะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

ดังนั้น การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน กรณีศึกษาอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงมีความสำคัญในการวิเคราะห์องค์ประกอบและศักยภาพของทุนชุมชน ตลอดจนพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ เพื่อยกระดับอัตลักษณ์ชุมชนให้เป็นพลังในการสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยว เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และบริการ สร้างรายได้แก่ประชาชน และส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทาง BCG อย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบและศักยภาพของทุนชุมชนในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.2 เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน กรณีศึกษาอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ที่บูรณาการการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและเชิงกว้างในการอธิบายปรากฏการณ์อย่างรอบด้าน โดยมีรายละเอียดการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-Methods Research) โดยบูรณาการการวิจัยเชิงปริมาณด้วยการวิจัยเชิงสำรวจร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ และกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อให้สามารถอธิบายศักยภาพทุนชุมชนและพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างรอบด้าน สอดคล้องกับบริบทของอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นด้านทุนวัฒนธรรม ทุนธรรมชาติ อัตลักษณ์ท้องถิ่น และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การวิจัยเชิงปริมาณมุ่งศึกษาระดับศักยภาพทุนชุมชนใน 6 มิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรม เพื่อให้เห็นฐานทุนที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพมุ่งศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ วิถีชีวิต อัตลักษณ์ชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และแนวทางการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชน โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อนำข้อมูลเชิงประจักษ์มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และพัฒนาเป็นรูปแบบการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และ 2) ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว สำหรับกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ใช้วิธีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane (Yamane, 1973) จากจำนวนประชากรทั้งหมดในพื้นที่ ได้กลุ่มตัวอย่างประชาชนจำนวนประมาณ 395 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ส่วนกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยคัดเลือกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพและมีบทบาทด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทอผ้าขนแกะบ้านห้วยห้อม กลุ่มกาแฟแปรรูป กลุ่มเกษตรอะโวคาโด และกลุ่มเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เช่น ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้ประกอบการในพื้นที่ จำนวน 20 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 3 ประเภท ได้แก่ 1) แบบสอบถาม 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และ 3) แนวคำถามการสนทนากลุ่ม โดยพัฒนาขึ้นให้สอดคล้องกับ

วัตถุประสงค์การวิจัย กรอบแนวคิดทุนชุมชน 6 มิติ และบริบทการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

แบบสอบถามใช้สำหรับเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากประชาชนในพื้นที่ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ระดับศักยภาพทุนชุมชน 6 มิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรม และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชน ลักษณะข้อคำถามเป็นมาตราประมาณค่า 5 ระดับ

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแนวคำถามการสนทนากลุ่มใช้สำหรับเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน สมาชิกวิสาหกิจชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้ประกอบการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยครอบคลุมประเด็นบริบทชุมชน อัตลักษณ์ท้องถิ่น ศักยภาพทุนชุมชน ปัญหาและข้อจำกัด กระบวนการมีส่วนร่วม และแนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ผู้วิจัยตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยด้วยค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.67–1.00 จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และหาค่าความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าเท่ากับ 0.89 ก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการใน 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากประชาชนในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จำนวน 395 คน ผ่านการลงพื้นที่และการเก็บข้อมูลภาคสนาม ระยะที่ 2 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการจัดสนทนากลุ่มกับตัวแทนวิสาหกิจชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา ศักยภาพ และแนวทางการพัฒนา ทั้งนี้ กระบวนการเก็บข้อมูลเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนข้อเท็จจริงและความต้องการของพื้นที่อย่างแท้จริง

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายระดับศักยภาพทุนชุมชนใน 6 มิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม

ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรม ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูล ตีความ และการสังเคราะห์เชิงประเด็นตามกรอบทุนชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน อัตลักษณ์ท้องถิ่น และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จากนั้นนำผลการวิเคราะห์ทั้งสองส่วนมาบูรณาการเพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4. สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเรื่องรูปแบบการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน กรณีศึกษาอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบและศักยภาพของทุนชุมชนในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่สามารถนำไปพัฒนาเป็นฐานของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อประเมินระดับศักยภาพของทุนชุมชนใน 6 มิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรม ด้วยผลการวิเคราะห์สะท้อนให้เห็นถึงระดับศักยภาพของทุนชุมชนที่สามารถนำไปต่อยอดสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ระดับศักยภาพของทุนชุมชนในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ทุนชุมชน		ระดับศักยภาพของทุนชุมชน		
		$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1	ทุนมนุษย์	4.12	0.58	มาก
2	ทุนสังคม	4.25	0.55	มาก
3	ทุนกายภาพ	3.85	0.62	มาก
4	ทุนธรรมชาติ	4.38	0.50	มากที่สุด
5	ทุนการเงิน	3.72	0.65	มาก
6	ทุนวัฒนธรรม	4.41	0.48	มากที่สุด
รวม		4.12	0.56	มาก

จากตาราง พบว่า ศักยภาพทุนชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$) แสดงให้เห็นว่าพื้นที่อำเภอแม่ลำน้อยมีฐานทุนชุมชนที่เข้มแข็งและพร้อมต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายมิติ พบว่า ทุนวัฒนธรรม ($\bar{X} = 4.41$) และทุนธรรมชาติ ($\bar{X} = 4.38$) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น และมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นจุดแข็งสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เน้นประสบการณ์และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกัน ทุนสังคม ($\bar{X} = 4.25$) และทุนมนุษย์ ($\bar{X} = 4.12$) อยู่ในระดับมาก แสดงถึงความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชน ความร่วมมือของคนในพื้นที่ และศักยภาพด้านความรู้ ความสามารถ และทักษะของประชาชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพอย่างไรก็ตาม ทุนกายภาพ ($\bar{X} = 3.85$) และทุนการเงิน ($\bar{X} = 3.72$) แม้อยู่ในระดับมาก แต่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่ามิติอื่น สะท้อนถึงข้อจำกัดในด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบคมนาคม สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว รวมถึงแหล่งเงินทุนและการเข้าถึงทรัพยากรทางการเงิน ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาและขยายศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า อำเภอแม่ลำน้อยมีศักยภาพด้านทุนชุมชนในระดับสูง โดยเฉพาะทุนวัฒนธรรมและทุนธรรมชาติ ซึ่งสามารถใช้เป็นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างโดดเด่น ขณะที่ควรมีการเสริมสร้างและพัฒนาในมิติของทุนกายภาพและทุนการเงินเพิ่มเติม เพื่อให้การพัฒนาเกิดความสมดุลและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการและแนวทางการยกระดับศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่อำเภอแม่ลำน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหากับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ได้แก่ ผู้นำชุมชน สมาชิกวิสาหกิจชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว พบว่า การพัฒนาการบริหารจัดการและการยกระดับศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในอำเภอแม่ลำน้อย จำเป็นต้องอาศัยรูปแบบเชิงบูรณาการบนฐานการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยสามารถสังเคราะห์เป็น 5 รูปแบบสำคัญ ดังนี้ 1) **รูปแบบการบริหารจัดการแบบเครือข่ายความร่วมมือ** (Collaborative Network Model) เป็นรูปแบบที่เน้นการเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน วิสาหกิจชุมชน และภาคประชาสังคม โดยมีการจัดตั้งกลไกเครือข่ายเพื่อร่วมกันวางแผน พัฒนา และบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างเป็นระบบ

รูปแบบนี้ช่วยเสริมสร้างทุนสังคม และเพิ่มศักยภาพในการเข้าถึงทรัพยากร ความรู้ และตลาด

2) รูปแบบการพัฒนาบนฐานอัตลักษณ์และทุนวัฒนธรรม (Cultural Identity-Based Development Model) เป็นรูปแบบที่นำทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทอผ้า ขนแกะ วิถีชีวิตชนเผ่า และอาหารพื้นถิ่น มาสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยเน้นการสร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยว

3) รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนแบบบูรณาการ (Participatory Integrated Model) เป็นรูปแบบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน และการประเมินผล โดยใช้เวทีประชาคม การประชุมกลุ่ม และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

4) รูปแบบการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์และนวัตกรรม (Human Capital and Innovation Model) เป็นรูปแบบที่มุ่งพัฒนาทักษะ ความรู้ และความสามารถของคนในชุมชน โดยเฉพาะด้านการบริหารจัดการ การตลาดดิจิทัล การบริการ และการสร้างนวัตกรรมการท่องเที่ยว เช่น การใช้เทคโนโลยี Smart Farm หรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์

5) รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน (Sustainable Area-Based Management Model) เป็นรูปแบบที่เน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล ควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

จากการวิเคราะห์ได้ว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการและการยกระดับศักยภาพทุนชุมชนในอำเภอแม่ลาน้อย มี 5 รูปแบบหลักที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในลักษณะ ระบบบูรณาการ โดยมีแกนกลางคือการมีส่วนร่วมของประชาชน และการใช้ทุนชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา ทั้งนี้ รูปแบบดังกล่าวไม่สามารถดำเนินการแยกส่วนได้ แต่ต้องดำเนินการควบคู่กันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพ สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ลดความเหลื่อมล้ำ และนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน กรณีศึกษาอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยสามารถอภิปรายได้ตามประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 วิเคราะห์องค์ประกอบและประเมินศักยภาพของทุนชุมชนในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่สามารถนำไปพัฒนาเป็นฐานของการท่องเที่ยว

เชิงสร้างสรรค์จากผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพทุนชุมชนในพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อยโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$) โดยเฉพาะทุนวัฒนธรรมและทุนธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ขณะที่ทุนสังคมและทุนมนุษย์อยู่ในระดับมาก และทุนกายภาพกับทุนการเงินอยู่ในระดับมาก แต่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่ามิติอื่น ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่มีฐานทรัพยากรชุมชนที่เข้มแข็งและมีความพร้อมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวที่แตกต่างและมีคุณค่า เหตุที่ผลการวิจัยปรากฏในลักษณะดังกล่าว สามารถอธิบายได้จากบริบทเชิงพื้นที่ของอำเภอแม่ลาน้อย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และยังคงรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้อย่างเข้มแข็ง เช่น วัฒนธรรมการทอผ้า วิถีเกษตรบนพื้นที่สูง และการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติ ส่งผลให้ทุนวัฒนธรรมและทุนธรรมชาติมีความโดดเด่นสูง นอกจากนี้ ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขาและมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้และแหล่งน้ำ ยังเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างหลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เน้นประสบการณ์ และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว ในขณะเดียวกัน การที่ทุนสังคมและทุนมนุษย์อยู่ในระดับสูง อธิบายได้จากลักษณะของชุมชนบทที่ยังคงมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ความร่วมมือ และการพึ่งพาอาศัยกันอย่างเข้มแข็ง รวมถึงการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีบทบาทในการจัดการทรัพยากรและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของพื้นที่ ส่งผลให้เกิดศักยภาพในการบริหารจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับชุมชน อย่างไรก็ตาม การที่ทุนกายภาพและทุนการเงินมีระดับต่ำกว่ามิติอื่น สะท้อนถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง เช่น ระบบคมนาคมที่ยังไม่สะดวกเพียงพอ การเข้าถึงแหล่งเงินทุน และข้อจำกัดด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในระดับการแข่งขันผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ ฟาลัน กระสังข์ (2562) ที่เสนอกรอบแนวคิดทุนชุมชน ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการทุนชุมชนทั้ง 6 มิติ โดยเฉพาะทุนวัฒนธรรมและทุนธรรมชาติเป็นฐานสำคัญในการสร้างคุณค่าและความแตกต่างของแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรภร จิรมหาโกคา (2560) ที่พบว่า ชุมชนที่มีความเข้มแข็งด้านทุนสังคมและทุนมนุษย์จะสามารถจัดการตนเองและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เน้นการใช้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทุนในการสร้าง

มูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ (พรรณธิดา เหล่าพวงศักดิ์, 2563) ในอีกด้านหนึ่ง ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ BCG (Bio-Circular-Green Economy) ของประเทศไทย ซึ่งเน้นการใช้ทรัพยากรชีวภาพและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดย สุภัทร พิรณฤทธิ และ อรินทร์ ศักดิ์รัตน์วงศ์ (2569) และสุเมต สิทธิเมธี (2567) ชี้ให้เห็นว่า การสร้างคุณค่าร่วมจากทุนชุมชนสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนและลดความเหลื่อมล้ำได้ ผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่า อำเภอแม่ลาน้อยมีศักยภาพด้านทุนชุมชนในระดับสูง โดยเฉพาะทุนวัฒนธรรมและทุนธรรมชาติซึ่งเป็นจุดแข็งหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ขณะที่ข้อจำกัดด้านทุนกายภาพและทุนการเงินเป็นประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ผลการศึกษานี้จึงชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการพัฒนาเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงทุนชุมชนทุกมิติ เพื่อยกระดับศักยภาพของพื้นที่สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีความยั่งยืน

วัตถุประสงค์ที่ 2 พัฒนารูปแบบการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่า พัฒนารูปแบบการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เหมาะสม สามารถสังเคราะห์ได้เป็น 5 รูปแบบหลัก ได้แก่ 1) รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือ 2) รูปแบบการพัฒนาบนฐานอัตลักษณ์และทุนวัฒนธรรม 3) รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนแบบบูรณาการ 4) รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์และนวัตกรรม และ 5) รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน โดยทั้ง 5 รูปแบบมีลักษณะเชื่อมโยงกันเป็นระบบบูรณาการที่มีแกนกลางคือการมีส่วนร่วมของประชาชนและการใช้ทุนชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ไม่สามารถอาศัยเพียงทรัพยากรหรือทุนชุมชนเพียงมิติใดมิติหนึ่งได้ แต่ต้องอาศัยกระบวนการบริหารจัดการที่เชื่อมโยงหลายมิติ ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้การพัฒนาเกิดความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และเกิดความยั่งยืนในระยะยาว สาเหตุที่ผลการวิจัยปรากฏในลักษณะดังกล่าว สามารถอธิบายได้จากลักษณะเฉพาะของพื้นที่อำเภอแม่ลาน้อย ซึ่งเป็นสังคมชนบทที่มีโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติ มีทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เข้มแข็ง และมีการรวมกลุ่มของวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การพัฒนาในรูปแบบเครือข่ายและการมีส่วนร่วมมีความเหมาะสมกับบริบท

พื้นที่ นอกจากนี้ การที่ชุมชนต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากร โครงสร้างพื้นฐาน และผลกระทบจากสถานการณ์ภายนอก เช่น การลดลงของนักท่องเที่ยวในช่วงที่ผ่านมา ทำให้เกิดความจำเป็นในการปรับตัวและพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการที่เน้นความร่วมมือ การสร้างนวัตกรรม และการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ด้วยในเชิงทฤษฎีผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่เน้นการให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผนจนถึงการประเมินผล ซึ่งช่วยสร้างความเป็นเจ้าของ และความยั่งยืนของโครงการ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิด Community Capitals Framework ของ Suriyankietkaew, Kittayaruangroj, Thinthan, & Lumlongrut, (2025) ที่ความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้เกิดจากการมีทุนชุมชนเพียงประเภทใดประเภทหนึ่ง แต่เกิดจากการบูรณาการทุนชุมชนทุกมิติผ่านความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยใช้การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงทุนธรรมชาติ ทุนวัฒนธรรม ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนการเมือง ทุนการเงิน และทุนกายภาพ ให้สามารถสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุลและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ประมุข ศรีชัยวงศ์, ภาณุวัฒน์ กิตติกรวรรณนท์ รัตนพิมลพลแสน, และ วราภรณ์ ศรีบุญ (2569) ที่ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนควรดำเนินการบนฐานอัตลักษณ์ท้องถิ่น ควบคู่กับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาศักยภาพของชุมชน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ทั้งนี้ การบูรณาการทรัพยากร วัฒนธรรม และทุนชุมชนอย่างเป็นระบบ จะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนที่มีความยั่งยืน ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับ อีรวรา แสงอินทร์, นฤมล แสนสมุทรใจ, สุทธิพงษ์ พิสิฐเสนากุล, มรกต ทองพรหม, และ ธนวัฒน์ ขวัญบุญ (2568) ที่ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ขึ้นอยู่กับการมีทุนวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน ตลอดจนการนำอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดเป็นกิจกรรมและผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ควบคู่กับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการพัฒนাবนฐานอัตลักษณ์ และทุนวัฒนธรรมที่ค้นพบในการวิจัยนี้ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวทาง การพัฒนา BCG Economy Model (ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์, ชลกานดาร นาาคทิม,

จิตติ มงคลชัยอรัญญา, และ ชลณัฐ ทรัพย์อุปถัมภ์, 2568; Jitbantao, Prasunin, Treeaekanukul, Muangjai, & Na Phikun, 2025) ที่เน้นการใช้ทรัพยากรชีวภาพและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ควบคู่กับการสร้างนวัตกรรมและการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจที่สมดุลและลดความเหลื่อมล้ำ ผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน จำเป็นต้องดำเนินการในลักษณะบูรณาการ โดยมีการเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือ การใช้ทุนวัฒนธรรมเป็นฐาน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาทุนมนุษย์และนวัตกรรม และการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ รูปแบบดังกล่าวเป็นองค์ความรู้สำคัญที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพื้นที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียงได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

ผลการวิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้สำคัญว่าทุนชุมชน มิได้เป็นเพียงทรัพยากรพื้นฐานของพื้นที่ แต่เป็นระบบทุนเชิงบูรณาการที่มีพลวัตและเชื่อมโยงกันใน 6 มิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรม โดยเฉพาะทุนวัฒนธรรมและทุนธรรมชาติซึ่งเป็นทุนแกนกลาง ในการสร้างคุณค่าและความแตกต่างของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ขณะที่ทุนสังคมและทุนมนุษย์ทำหน้าที่เป็นทุนขับเคลื่อนในการบริหารจัดการและพัฒนาเชิงกระบวนการ ส่วนทุนกายภาพและทุนการเงินเป็นทุนสนับสนุน ที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความสามารถในการแข่งขันของชุมชน องค์ความรู้ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต้องอาศัยความสมดุลและการเสริมแรงระหว่างทุนทั้ง 3 ระดับ มิใช่การพัฒนาแบบแยกส่วน ซึ่งเป็นการขยายกรอบแนวคิดทุนชุมชนไปสู่การอธิบายในเชิงระบบที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ การวิจัยยังได้สังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาเชิงบูรณาการบนฐานการมีส่วนร่วม (Participatory Integrated Development Model) ซึ่งประกอบด้วย 5 กลไกสำคัญ ได้แก่ เครือข่ายความร่วมมือ การใช้ทุนวัฒนธรรมเป็นฐาน การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาทุนมนุษย์และนวัตกรรม และการบริหารจัดการเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน โดยมีการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นแกนกลางในการเชื่อมโยงทุกองค์ประกอบเข้าด้วยกัน องค์ความรู้นี้ชี้ให้เห็นว่า ความยั่งยืนของการพัฒนาไม่ได้เกิดจากทรัพยากรเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากกระบวนการทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางการพัฒนาด้วยตนเอง และ

สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ดังภาพที่ 1) ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงเสนอกรอบคิดใหม่ที่บูรณาการระหว่างทุนชุมชนกับกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงลึก ซึ่งสามารถใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในบริบทอื่นได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน ดังนี้

ภาพที่ 1. องค์ความรู้จากการวิจัย

7. ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน กรณีศึกษาอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้ 1) ศักยภาพทุนชุมชนในพื้นที่โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะทุนวัฒนธรรมและทุนธรรมชาติอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสะท้อนถึงความโดดเด่นด้านอัตลักษณ์ท้องถิ่นและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถนำไปพัฒนาเป็นฐานของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่ทุนสังคมและทุนมนุษย์มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชน ส่วนทุนกายภาพและทุนการเงินแม้อยู่ในระดับมาก แต่ยังมีข้อจำกัดที่ต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม 2) พัฒนารูปแบบการพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถสังเคราะห์

ได้เป็น 5 รูปแบบหลัก ได้แก่ 1) รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือ 2) รูปแบบการพัฒนาบนฐานอัตลักษณ์และทุนวัฒนธรรม 3) รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนแบบบูรณาการ 4) รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์และนวัตกรรม และ 5) รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน โดยทั้ง 5 รูปแบบมีความเชื่อมโยงกันในลักษณะระบบบูรณาการ และมีการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแกนกลางในการพัฒนา นอกจากนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัยดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 หน่วยงานภาครัฐควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยบูรณาการแผนพัฒนาระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่นให้สอดคล้องกัน

7.1.2 ควรสนับสนุนงบประมาณและแหล่งทุนเพื่อยกระดับโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว และเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของวิสาหกิจชุมชน

7.1.3 ควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

7.2.1 ชุมชนควรพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในด้านการบริหารจัดการ การบริการ และการตลาด โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

7.2.2 ควรพัฒนาและออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อสร้างประสบการณ์ที่แตกต่างให้กับนักท่องเที่ยว

7.2.3 ควรส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนของการพัฒนา เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของและความยั่งยืนของกิจกรรม

7.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

7.3.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบในพื้นที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียง เพื่อพัฒนาแบบจำลองการบริหารจัดการที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ในระดับกว้าง

7.3.2 ควรศึกษาปัจจัยเชิงลึกที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เช่น พฤติกรรมนักท่องเที่ยว และการยอมรับของตลาด

7.3.3 ควรมีการวิจัยเชิงทดลองหรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อทดสอบและปรับปรุงรูปแบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในบริบทจริงของพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

- เกษศิณี รัตนพันธ์, และ ปิยะพงษ์ อิงไธสง. (2566). การสร้างคุณค่าร่วมด้วย BCG economy model ของรัฐบาลไทย. *วารสารนวัตกรรมสื่อและการสื่อสาร*, 2(1), 60-74.
- ณัฏฐา ทรัพย์อุปถัมภ์, ชลگانदार นาคทิม, จิตติ มงคลชัยอรัญญา, และ ชลณัฐ ทรัพย์อุปถัมภ์. (2568). การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนคลองหัวจาก ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา. *مجلة التطوير والتنمية*, 10(1), 113-124.
- ธัญญ์ณภัทร์ เจริญพานิช, ปิยะฉัตร สุนันต์ตะ, ธนพล อินประเสริฐกุล, ทศพร อธิงาม, ทศวรรณ ใจเที่ยง, และ กนกทิพย์ จักขุ. (2568). แนวทางการส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จังหวัดลำพูนตามแนวการพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวม. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*, 20(2), 91-104.
- ธีรวิรา แสงอินทร์, นฤมล แสนสมุทรใจ, สุทธิพงษ์ พิสิฐเสนากุล, มรกต ทองพรหม, และ ธนวัฒน์ ขวัญบุญ. (2568). การศึกษาศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมเพื่อยกระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์: กรณีศึกษาชุมชนไกรใน อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย. *วารสารวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน*, 2(1), 1-14.
- ประมุข ศรีชัยวงษ์, ภาณุวัฒน์ กิตติกรวรรณนท์ รัตนพิมลพลแสน, และ วราภรณ์ ศรีบุญ. (2569). การพัฒนาศักยภาพและทิศทางการจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานอัตลักษณ์ท้องถิ่น เทศบาลตำบลบ้านเพชรภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารวิชาการและวิจัยมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 16(1), 272-286.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570). (2565, 1 พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 139 ตอนพิเศษ 258 ง, หน้า 1.
- พงษ์ทอง เฮครอฟท์, อธิกัญญ์ มาลี, และ จิตาพัชญ์ ไยเทศ. (2568). การพลิกฟื้นอัตลักษณ์วิถีชุมชนให้เกิดมูลค่าไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มรายได้ให้กลุ่มสตรีและผู้สูงอายุบ้านเนินสะเดา อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารสันติสุขปริทรรศน์*, 6(2), 16-30.

- พรรณธิดา เหล่าพวงศักดิ์. (2563). การประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มในผลิตภัณฑ์มะพร้าว ตามแนวเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารเศรษฐศาสตร์ประยุกต์และกลยุทธ์การจัดการ*, 7(1), 95-108.
- พาลัน กระสังข์. (2562). ทุนชุมชนกับกระบวนการมีส่วนร่วมสู่การเป็นชุมชนพึ่งตนเอง: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนรางหวายและหนองสาหร่ายอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารรังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์*, 5(2), 61-73.
- ภัทรพร จิรมหาโกคา. (2560). การสร้างความเข้มแข็งของทุนมนุษย์ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ ชาวอีสานลำนานาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. *วารสารกระแสวัฒนธรรม*, 18(34), 3-17.
- มยุรี ครอบยุติ, กานดา ผรณเกียรติ, และ เบญญา ศิริงามสอาด. (2568). การนํานโยบายพัฒนาคุณภาพชีวิตไปปฏิบัติและการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารสหศาสตร์การพัฒนาลังคม*, 3(5), 1115-1127.
- วันชัย ธรรมสังการ, อัสวลักษณ์ ราชพลสิทธิ์, ปรีดี โชติช่วง, อังคณา ธรรมสังการ, และ สมฤดี สงวนแก้ว. (2565). ทุนชุมชนและศักยภาพในการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์*, 14(1), 22-32.
- สุเมต สิทธิเมธี. (2567). สร้างวิสาหกิจชุมชนเสริมเศรษฐกิจฐานราก. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 8(9), 189-196.
- สุวภัทร พิรณฤทธิ์, และ อรินทร์ ศักดิ์รัตนวงษ์. (2569). การจัดการทุนชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนท้องถิ่นเทศบาลตำบลแพรงศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*, 11(1), 63-79.
- Emery, M., & Flora, C. (2020). *Spiraling-up: Mapping community transformation with community capitals framework*. In *50 Years of Community Development Vol I* (pp. 163-179). New York, NY: Routledge.
- Jitbantao, T., Prasunin, J., Treeaekanukul, L., Muangjai, T., & Na Phikun, P. (2025). Development of career skills model based on sufficiency economy philosophy toward BCG economy model for youth. *Community and Social Development Journal*, 26(1), 187-199.

- Suriyankietkaew, S., Kittayaruangroj, K., Thinthan, S., & Lumlongrut, S. (2025). Community capitals framework for sustainable development: A qualitative study of creative tourism in Ban Chiang World Heritage Site. *Sustainability*, 17(8), 2-26. <https://doi.org/10.3390/su17083311>
- Yamane, T. (1973). *Statistics: an introductory analysis*. New York: NY: Harper. & Row.